

VOLUME II | ISSUE 3 | MARCH

2024

Journal of Pedagogical and Psychological Studies

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ISSN: 2181-4066

Available online at www.imfaktor.com

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3-СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР-3

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-3

ТОШКЕНТ - 2024

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

№ 3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4066-2024-3>

Бош муҳаррир:

Нишонова З.

– психология фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Давлатов Ойбек.

– педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

Таҳририят аъзолари:

1. Юсупова Хабиба Ирискуловна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
2. Олимов Лазиз Ярашович – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
3. Элов Зиёдулло Сатторович – психология фанлари доктори, доцент
4. Ганжиев Феруз Фурқатович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
5. Мусаева Мухаббат Эшбаевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
6. Умаров Баҳром Норбоевич – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
7. Орипова Раънохон Иброхимовна – педагогика фанлари номзоди, доцент
8. Ўринова Феруза Ўлжаевна – педагогика фанлари номзоди, доцент
9. Ниёзова Лутфия Худайбергановна – дефектолог - эксперт
10. Салиева Дилором Абдуллаевна – психология фанлари номзоди
11. Останов Шухрат Шарифович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
12. Рустамов Шавкат Шухратович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
13. Халлокова Максудахон Эргашевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
14. Исмаилова Раъно Нураевна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
15. Саримова Дилдора Соаталиевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
16. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
17. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
18. Худайберганов Шухрат Шавкат ўғли – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
19. Исматова Дилафруз Тўймуратовна – психология ф.б.ф.д. (PhD)
20. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
21. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д., (PhD)
22. Ўринова Озодахон Ўлжаевна – педагогика ф.б.ф.д., (PhD)
23. Рўзиёв Умар Музафарович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
24. Останов Жасур Шопиржонович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
25. Лола Камоловна Илиева (Бахриддинова) – педагогика фанлари номзоди, доцент
26. Муродова Дурдонахон Райимжон қизи – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

“Педагогик ва психологик тадқиқотлар” журнали 6 та халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун UIF 2023 = 8.2 “импакт-фактор” кўрсаткичига эга. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар хорижий мақолалар сифатида тан олинади.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор
24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, **E-mail:** tahririyat@imfaktor.uz

© “ИМФАКТОР Pages” илмий нашриёти, 2024 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2024 йил.

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

AKBAROVA Sadoqat Asadullayevna

Nizomiy nomidagi

TDPU o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10814633>

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA EKOLOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA O'QUV FAOLIYATINING O'RNI

ANNOTATSIYA

Maqolada talabalarga ekologik ta'lim va tarbiya berish, ularni atrof muhitga hamda ona tabiatga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartirish, ona tabiatni asrab-avaylash, bugungi kunda kuzatilaётgan global ekologik muammolar va ularning salbiy oqibatlarini yumshatish, jumladan suv resurslarining yetishmasligi, global iqlim o'zgarishlari va uning tabiatga ta'siri to'g'risida fikr yuritiladi. Bundan tashqari, maqolada talabalar va bo'lajak o'qituvchilarda ekologik kompetentlik haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar: ekologik xavfsizlik, ekologik kompetentlik, tabiat, insoniyat, muammo, fan-texnika, salomatlik, sog'lom turmush tarzi, madaniyat, tarbiya, atrof muhit, ekologik vazimat, metod, tafakkur, kompetentlik

РОЛЬ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

АННОТАЦИЯ

Статья направлена на обучение студентов в области экологического образования, позитивное изменение их отношения к окружающей среде и природе, сохранение природы, смягчение текущих глобальных экологических проблем и их негативных последствий, включая нехватку воды, глобальное изменение климата и его региональное воздействие на климат и природу. Кроме того, студенты, будущие педагоги рассказывают об экологической компетентности, охране окружающей среды.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экологическая компетентность, природа, человечество, проблема, наука и техника, здоровье, здоровый образ жизни, культура, образование, окружающая среда. метод, мышление, компетентность

THE TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS IS IN FOREIGN EXPERIENCE

ANNOTATION

The article is aimed at educating students in the field of environmental education, positively changing their attitude towards the environment and nature, preserving nature, mitigating current global environmental problems and their negative consequences, including water shortages, global climate change and its regional impact on climate and nature. In addition, students, future teachers talk about environmental competence, environmental protection.

Keywords: environmental safety, environmental competence, nature, humanity, problem, science and technology, health, healthy lifestyle, culture, education, environment. method, thinking, competence

O‘zbekiston ekologiyasini yaxshilash uchun, mamlakatimizdagi iqtisodiy ahvolni yaxshilash, ekologik tanazzulning oldini olish uchun xalqimiz orasida qadimda ma‘lum bo‘lgan ekologik madaniyatni tiklashimiz, tarixni yaxshilab o‘rganishimiz hamda undan hozirgi sharoitda foydalanish imkoniyatlarini qidirib topishimiz kerak.

Inson faoliyati ta‘sirida biosferaning o‘zgarishi juda tezlik bilan bormoqda. Insoniyatning tabiiy jarayonlarga ana shunday ta‘sirida yoki munosabatda bo‘lishi natijasida XX asr o‘rtalarida ekologik muammolar juda avj olib ketdi. Ekologik muammo deganda insonning tabiatga ko‘rsatayotgan ta‘siri bilan bog‘liq.

Inson sivilizasiyasining rivojlanishi va uning tabiat bag‘riga tobora chuqurroq kirib borish oqibatida ahvol tubdan o‘zgardi. Bugungi kunda ibtidoiy sof tabiat haqida gapirmasa ham bo‘ladi. Chunki yer yuzidagi o‘rmonlar qirildi, katta – katta hududlar dehqonchilik qilish maqsadida o‘zlashtirildi, dorilar bilan o‘g‘tlandi, har xil chiqindi hamda gazlar bilan toza havo va tabiat ifloslandi. Bundan tashqari tabiatda toshqinlar, o‘rmon yoginlari, chang bo‘ronlari va boshqa tabiiy jarayonlar yuz beradi. Bularning barchasi tabiatning tabiiy muvozanatiga putur yetkazadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidada belgilangan vazifalarni bajarish [1] shuningdek, ta‘lim tizimini mamlakatimizdagi ekologik muammolarni hal etishga keng jalb etish, yosh avlodning ekologik madaniyatini rivojlantirish bo‘yicha Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi 434-son qarori bilan O‘zbekiston Respublikasida ekologik ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan [2].

Ushbu konsepsiyaning ustuvor yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

– uzluksiz ta‘lim tizimida ekologik ta‘limni rivojlantirishning asosiy tamoyillarini belgilash, ularni ta‘lim-tarbiya jarayoniga izchillik bilan bosqichma-bosqich tatbiq qilish va shu asosda ekologik ta‘limning samaradorligini yangi bosqichga ko‘tarish;

– ta‘lim dasturlarini mavjud ekologik muammolar va ularni bartaraf etish vazifalaridan kelib chiqib takomillashtirish;

– ta‘lim oluvchilarning e‘tiborini umumbashariy ekologik muammolarga qaratish orqali ularda ona tabiatning qayta tiklanmaydigan manbalarini saqlab qolish va ulardan oqilona foydalanish borasidagi mas‘uliyatni kuchaytirish;

– ekologik ta‘limning samarali shakllari va usullarini ishlab chiqish hamda joriy etish;

– ekologik ta‘lim sifatini, kadrlar tayyorlash tizimi samaradorligini hamda barqaror rivojlanish kafolatlari va ustuvorligini ta‘minlovchi normativ-huquqiy, moddiy-texnika va axborot bazasini yaratish;

– ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi vakolatli davlat organlari va ta‘lim sohasining o‘zaro hamkorligini rivojlantirish.

Mazkur konsepsiyaga ko‘ra, ta‘lim tizimida zudlik bilan tegishli chora-tadbirlar ko‘rishni taqozo etuvchi bir qator muammolar aniqlangan.

Ta‘lim muassasalarida ekologiya muammolarini targ‘ibot, reklama va yoritishning bugungi holati qoniqarsiz holatda bo‘lib, alohida e‘tibor va rag‘batlantirishni talab etadi.

Umuman olganda, aholining tabiatdan foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish mas‘uliyati va ekologik faoliyatga qiziqishini shakllantirish ham faol marketing strategiyasi va agressiv reklamani talab qiladi. Ijtimoiy roliklarni namoyish qiluvchi shahar bilbordlari va bilbordlardan foydalanish, mahsulotlar uchun ekologik sumkalardan foydalanish madaniyatini joriy etish, ekologik toza iste‘mol tovarlari va xizmatlar uchun trend va moda yaratish maqsadga muvofiqdir [3].

Hozirgi yoshlar ijtimoiy tarmoqlardagi trendlar ta‘siriga juda moyil. Internet resurslaridan ekologik muammolarni yoritishda samarali foydalanish zarur.

Bugungi kunga kelib, ta‘lim olish tendensiyasi o‘zgardi, raqamli texnologiyalar va internet asta-sekin ma‘lumot va bilim olishning an‘anaviy usullarini almashtirmoqda. Masofaviy ta‘lim, onlayn darslar paydo bo‘ldi.

Internet-resurslar va ijtimoiy tarmoqlarning asosiy kontingentini bugungi kunda tendensiya va tendensiyalarni yaratayotgan yoshlar tashkil etishini hisobga olsak, bu mexanizmdan samarali foydalanish kerak.

Ijtimoiy tarmoqlardan to‘g‘ri yo‘nalishda foydalanish va ekotizimni asrashga sodiq va atrof-muhitga e‘tiborli “Yashil avlod”ni shakllantirishga yo‘naltirish lozim.

Insoniyat atrof-muhitga muqarrar ta‘sir ko‘rsatadi. Bu ta‘sir texnologik taraqqiyot, aholi soni va ishlab chiqarish hajmining oshishi bilan muntazam ravishda kuchayib boradi. Tabiiy resurslardan o‘ylamasdan foydalanish, muhofaza qilish va tiklash choralarning yetishmasligi, atrof-muhitning kuchli ifloslanishi umidsiz va tuzatib bo‘lmaydigan halokatli iqlim o‘zgarishiga olib keladi.

Shu bois ekologik xavfsizlikni ta‘minlash insoniyat uchun ham ijtimoiy, ham siyosiy jihatdan strategik muhim vazifa ekanligini anglab yetish zarur. Shunga ko‘ra, hozirgi avlod oldida inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni saqlash asosiy vazifadir.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun qadriyatlar tizimini va tabiatga bo‘lgan munosabatni o‘zgartirish, tabiat va insonni birgalikda rivojlantirishga asoslangan yangicha tafakkur va mafkurani shakllantirish zarur. Buni sifatli ekologik ta‘lim va tarbiyasiz amalga oshirib bo‘lmaydi.

Ekologik kompetentlikni rivojlantirish bu har bir insonda ekologik tizimlarning ishlash qonuniyatlarini bilish, tabiat va inson hayotining o‘ziga xosligini anglash, atrof-muhitni faol himoya qilish, tabiatning bir qismi sifatida o‘zini anglash, shuningdek, unga tayyorlikni rivojlantirish asosida ekologik kompetentlikni rivojlantirishning maqsadli jarayoni.

Tarbiya jarayonida ekologik kompetentlikni rivojlantirish shaxsning eng muhim xususiyatlarini (mas‘uliyat, insonparvarlik, fuqarolik) shakllantirish bilan bog‘liq, chunki har tomonlama rivojlangan shaxsgina tashqi dunyo bilan munosabatlarda uyg‘unlikni yaratishi mumkin. Ekologik tarbiya natijasini shaxsning ekologik madaniyatining rivojlanish darajasi bilan baholash mumkin, chunki bu ekologik madaniyatning maqsadi, eng muhim yo‘nalishi.

Ekologik kompetentlikning rivojlanishini shaxsning uzluksiz tarbiyalanish va rivojlanish jarayoni sifatida qaraladi, u ilmiy va amaliy bilim va ko‘nikmalar, atrof-dagi ijtimoiy-tabiiy muhit va sog‘liqqa mas‘uliyatli munosabatni rivojlanishni ta‘minlovchi xulq-atvor va faoliyat qadriyatlarga yo‘naltirilgan tizimning shakllanishiga yo‘naltirilgan.

Ekologik kompetentlikni rivojlantirish jarayoni talabalarni ijtimoiy va ekologik tajribani o‘zlashtirishga yo‘naltiradi, ularni ekologik muammolar bilan bog‘liq bo‘lgan har xil faoliyat turlari bilan eng yaxshi ta‘sir o‘tkazishga tayyorlaydi.

Binobarin, ekologik kompetentlik deganda tabiiy madaniyat tizimlari tushuniladi, bu tabiiy tizimlarning ishlash qonuniyatlari, bashorat qilish va insonning tabiiy munosabatlarga aralashuvi, ongli ravishda rioya qilish oqibatlarini oldindan bilish qobiliyati to‘g‘risidagi bilimlar majmuasiga asoslanadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning ekologik kompetentlikni rivojlantirish samaradorligini oshirishning asosiy pedagogik shartlari:

- ekologik tarbiyada tizimli yondashuvni amalga oshirish;

- tabiatga munosabatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish;

mustaqil ta'limning mazmunini tabiatshunoslik va tabiat haqidagi gumanitar bilimlar bilan boyitish;

- ekologik axloqiy va estetik tarbiya munosabatlarini amalga oshirish; talabalarni ekologik va pedagogik faoliyatga qo'shilishi;

- talabalarni ekologik tarbiya va tarbiya vazifalarini amalga oshirishga tayyorlash

Shu tariqa, bo'lajak muhandislarning ekologik kompetentlikni shakllantirish ekologik mas'uliyatli shaxsni tarbiyalashga qaratilgan maqsadga muvofiq, ko'p bosqichli jarayon bo'lib, ular o'z xatti-harakatlari va xulq-atvorining oqibatlarini oldindan aniqlash qobiliyati bilan ajralib turadi, ularning o'ziga va tabiiy muhitga zararli ta'sirini kamaytirishi mumkin. Buning uchun shunday psixologik-pedagogik harakatlarni amalga oshirish zarur, natijada insonning ehtiyojlari va qadriyatlari o'zgarishiga ta'sir ko'rsatadigan pedagogik sharoitlar yaratiladi.

IQTIBOSLAR. СНОЧКИ. REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847 - sonli Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 27.05.2019 yildagi 434-son bilan O‘zbekiston Respublikasida ekologik ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 oktabr “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6097-sonli Farmoni.
4. Mahkamov U. “Axloq – odob saboqlari “-T; Fan ,1994.-136-b.
5. Шерстнева Н.В. «Дуальное обучение – перспективная система обучения в ТиПО», 2012г.
6. Равен Джон «Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация», М., 2002.

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3-СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР-3

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-3

«Педагогик ва психологик тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054834-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz